

עיונים בהוראת שפה

תרגום למדיה ולימוד שפה

רחל ויסברוד

למאמר שתי מטרות: לסקור בקצרה את התרגום למדיה האודיו-ויזואלית בכלל, ולטלוויזיה בפרט, כדרך ללימוד שפה; להעלות את השאלה אם התרגום לטלוויזיה בישראל, כפי שהוא מתנהל כיום, מספק כלים וחומרים ללימוד שפה, ומה אפשר לעשות כדי לשפר את יכולתנו, כמורים וכלומדים, להפיק תועלת מהתרגום.

הקדמה: טכנולוגיות חדשות המזמנות שיפור בהוראה

אחד הנושאים שחקר התרגום הרבה לעסוק בהם בשנים האחרונות הוא האפשרות לנצל את התרגום למדיה האודיו-ויזואלית בכלל, ולטלוויזיה בפרט, לצורך לימוד שפה (Williams and Thorne) דנו בשאלות כגון: האם קריאת כתוביות בשפת המקום תוך כדי האזנה לפסקול בשפה זרה תורמת ללמידת השפה הזרה? האם צפייה בסרטים מקומיים בלוויית כתוביות בשפת המקום (שנועדו מלכתחילה למטרה אחרת - לענות על צרכיהם של חירשים וכבדי-שמיעה) מחזקת אוריינות? האם למידה בשיטה זו יעילה יותר אצל מבוגרים או אצל ילדים, ואם כן - באיזה גיל? אילו סרטים מתאימים להוראת שפה? מה גודל הקטע שיש להקרין (דקות אחדות או יותר)? ועוד. נעשו גם ניסיונות לפתח מתודולוגיה לבדיקת סוגיות אלה; המתודולוגיה כוללת ניסויים ותצפיות שבהם בודקים את הידע הלשוני של הצופים לפני הצפייה, מייד לאחריה ולאחר פרק זמן.

הטלוויזיה הישראלית מציעה היום תרגום לשפות אחדות, בעיקר עברית, ערבית ורוסית; ובכמה שיטות - כתוביות, דיבוב, קול-על. חלק מהשפות והשיטות כרוכות זו בזו ללא הפרד. לדוגמה, התרגום לעברית הוא לרוב בצורת כתוביות, ודיבוב מוגבל לסרטי ילדים; שימוש בקול-על נהוג רק בתרגום לרוסית. עם זאת, ריבוי השפות והמעבר ההדרגתי לשידור דיגיטלי מאפשרים גמישות שלא הייתה קיימת בעבר. ניתן לבחור היום בשילובים שונים של שפות ושיטות, לכל הפחות בחלק מערוצי הטלוויזיה הנגישים למנויי חברות הכבלים והלוויין.

למאמרי שתי מטרות הקשורות בנאמר לעיל. המטרה הראשונה היא לסקור בקצרה את התרגום למדיה האודיו-ויזואלית בכלל, ולטלוויזיה בפרט, כדרך ללימוד שפה. הסקירה תקיף את מושגי היסוד, ההבחנות העיקריות, הקשיים הטבועים בשיטה והרווח הטמון בה, ותציג בקצרה מחקרים אחדים שנעשו בחו"ל. המטרה השנייה היא להעלות את השאלה, אם התרגום לטלוויזיה בישראל - כפי שהוא מתנהל היום, בכפוף לרגולציה מצד אחד ולשיקולים מסחריים מצד שני, מספק כלים וחומרים ללימוד שפה, ואם כן - איזו שפה, ומה אפשר לעשות כדי לשפר את יכולתנו, כמורים וכלומדים, להפיק תועלת מהתרגום.

מילות מפתח: טכנולוגיות חדשות, תרגום לטלוויזיה, לימוד שפה בעזרת כתוביות/דיבוב

ד"ר רחל ויסברוד היא מרצה בכירה במחלקה לתרגום וחקר התרגום, אוניברסיטת בר-אילן. המאמר מבוסס על הרצאה בכינוס הראשון של המרכז למדיניות לשון שנערך באוניברסיטת בר-אילן ב-28 במאי 2008. אנו מודים ל: Alex Paen, נשיא Telco Productions, לחברת וידאופילם אינטרנשיונל ולמתרגמת גלית וינר על הרשות להשתמש בקטע שיוצג בהמשך.

סקירה: התרגום לכתוביות ככלי ללמידת שפה - יתרונות, מגבלות ואפשרויות

כשמדברים על לימוד שפה באמצעות התרגום למדיה, מתכוונים בדרך כלל לכתוביות ולא לדיבוב. ייחודן של הכתוביות בכך ששתי שפות, שפת המקור ושפת היעד, נוכחות בו-זמנית ומשמשות להעברת אותו מסר (פחות או יותר) בערוצים שונים - דיבור וכתב. אמנם יש הרואים בנוכחות שתי שפות מכשלה יותר מיתרון. לפי גישה זו, הכתוביות רק מפריעות, מכיוון שאינן מאפשרות ללומד להתרכז בפסקול המקורי ומספקות מוצא קל מהאתגר של הקשבה לדיבור בשפה זרה והבנת הנאמר. טענת-הנגד היא שריבוי הערוצים שבהם מועבר המסר רק מועיל. למעשה אין מדובר רק בערוץ הדיבור ובערוץ הכתב, אלא גם בתמונה הממחישה את הנאמר. בניסוי שערכה בלטובה (Baltova, 1994), שהשתתפו בו 53 תלמידים מקנדה הלומדים צרפתית כשפה שנייה, צפתה קבוצת תלמידים אחת בקלטת וידאו בת 15 דקות בלוויית תמונה, וקבוצה אחרת האזינה לה בלא תמונה. התברר שהתלמידים שנחשפו הן לערוץ התמונה והן לערוץ השמע הגיעו להישגים גבוהים פי שניים כמעט מחבריהם שהקשיבו לערוץ השמע בלבד, למרות שלכאורה הייתה התמונה עלולה להסיח את דעתם מהמלל. ניתן להוסיף על כך שצפייה בסרט מוסיפה עניין והנאה ועשויה לחזק את ההנעה ללמידה. בארצות שבהן מקובל דיבוב בסרטי טלוויזיה ובסרטי קולנוע, דוגמת צרפת, איטליה וספרד, עצם המפגש עם כתוביות עלול לעורר קושי וחוסר-נוחות אצל הצופים; אך בארצות שבהן מקובל השימוש בכתוביות והצופים מורגלים בקריאתן, אפשר להפיק מהן את מירב התועלת ככלי ללימוד שפה.

גם בארץ צורכת כתוביות אין השיטה נטולת קשיים. קודם כול, לרוב אין הקבלה מלאה בין מה שנאמר לבין מה שמופיע בכתוביות, מכיוון שהכתוביות הן קיצור של המקור. לכך שתי סיבות: ראשית, יש הנחה, שנויה במחלוקת כשלעצמה, שהזמן הדרוש לקריאה עולה על הזמן הדרוש להשמעת אותו טקסט. שנית, אם רוצים שהכתוביות לא תסתיר חלק גדול מהתמונה, עליה להיות קצרה. חוסר ההקבלה מהווה בעיה, כי הוא עלול לבלבל את הלומד. עם זאת, במחקר ציינו שסוגי השמטות מסוימים אינם פוגמים באופן משמעותי בתהליך הלמידה; למשל, השמטת פריטים מרשימה. אם במקור אומר הדובר: ארזתי לטיול בגדים להחלפה, מגבת, כלי רחצה וזוג נעליים נוסף, השמטת אחד הפריטים בתרגום אינה משנה את המבנה התחבירי של המשפט, והשפעתה על הלמידה מועטת, אם בכלל.

הקושי גובר אם הכתוביות אינן מעבירות כלל אותו מידע שנמסר, בעל-פה, במקור. פער כזה עשוי להיווצר בטעות אך גם בכוונה תחילה, בייחוד אם המתרגם מעוניין לביית את המקור כדי לקרבו לקהל היעד. במחקר ראשוני (Weissbrod, 2007) נמצא כי בתרגום לטלוויזיה בישראל היום הנטייה לביית חזקה יותר בדיבוב מאשר בכתוביות, אולי משום שדיבוב מיועד לגיל הרך. בדיבוב לעברית של הסרט 'שֶׁרֶק המירו את 'איש המאפין' ב'עוגה נחוגה'; כך המירו רמיזה לשיר ילדים אנגלי, 'The Muffin Man', ברמיזה לשיר ילדים עברי. שינוי מעין זה, לו נעשה בכתוביות, היה הופך את התרגום בלתי מתאים לצורכי הוראת שפה.

יש מקרים שבהם נוצר, לרוב בטעות, פער בין הטקסט המופיע בכתוביות לתמונה. בסרט **האדם השלישי**, ששודר בטלוויזיה, יש תפקיד חשוב לשוער - באנגלית 'porter'. המתרגם בחר באחד הפירושים המילוניים 'סָפֵל' - שאינו הולם דמות הניצבת בפתח בניין ובודקת מי יוצא ומי כנס. בהנחה שיעילות התרגום למדיה ככלי ללמידת שפה מותנית בהקבלה בין שלושת הערוצים

(דיבור, תמונה, טקסט כתוב), גם פער כזה הופך את הסרט לבלתי מתאים. קושי נוסף נעוץ בכך שקריאת כתוביות היא כפייתית (כך נמצא במחקר, כפי שמציינים Van de Poel and d'Ydewalle 2001: 260, ורבים יאשרו זאת בוודאי על סמך ניסיונם). עולה השאלה, מדוע יתאמץ הצופה להאזין לדיבור שבפסקול המקורי אם עומדות לרשותו כתוביות, שקריאתן בלתי-נמנעת כמעט? לכך כמה תשובות: ראשית, כנראה שהצופה קולט משהו מן הדיבור המקורי, גם באופן פסיווי, בייחוד אם יש לו ידע ולו בסיסי בשפת המקור; שנית, הוא ישתדל להאזין למקור אם יונחה לכך ואם יש לו מוטיבציה ללמוד שפה; שלישית, ייתכן שדווקא הפסקול המקורי הוא בשפת-האם של הצופה, ואז הצורך הכפייתי לקרוא כתוביות יגרום לו לקרוא אותן למרות שהן בשפה זרה (גם זו חוויה המוכרת בוודאי לדוברי עברית שצפו בסרטים ישראלים המלווים כתוביות באנגלית).

כמו בכל סיטואציה של הוראה, יש להתמודד עם ההבדלים האישיותיים בין תלמידים. יש תלמידים שהצורך להאזין ולקרוא בו-זמנית מכניס אותם למתח, והשיטה אינה מתאימה להם. ולבסוף נזכיר קושי שהוא משותף לכל שיטות לימוד השפה, אך יש לו ביטוי מיוחד בשיטה הנידונה: שפה נלמדת טוב יותר בגיל צעיר, אך שימוש בכתוביות אפשרי רק בגיל שבו כבר יודעים לקרוא, ובארץ נוסף לכך הקושי של ילדים קטנים לקרוא טקסט לא מנוקד. עם זאת, חוקרים אחדים (Van de Poel and d'Ydewalle, 2001: 260-261) מציינים שהתקופה המתאימה ביותר ללמידת שפה נמשכת עד גיל 12, ובגיל זה הילדים כבר יודעים לקרוא (ובארץ בלא ניקוד). מסיבה זו ואחרות הולכת ומתבססת האמונה ביעילות השיטה, וכדברי בלטובה:

It is now commonplace to say that audiovisual material, with its rich context, is a powerful instructional tool known to have a motivational, attentional, and affective impact on viewers, which in turn facilitates auditory processing. (Baltova, 1994: 510-511)

כדי להכיר את השיטה, יש להתוודע לכמה הבחנות-יסוד. ההבחנה הראשונה היא בין כתוביות שקיימות ממילא לבין כתוביות שהוכנו במיוחד לצורך לימוד שפה. חסרונותיהן של כתוביות מהסוג הראשון, לפחות בחלק מהערוצים בישראל, הם איכות ירודה, שגיאות כתיב והבנה ופער בין הטקסט הכתוב לתמונה. יתר על כן, מכיוון שכתוביות אלו לא הוכנו במיוחד לצורכי הוראה, אין הן מתאימות בהכרח לרמת הלומד. לעומתן, כתוביות שהוכנו למטרת הוראה יכולות להיכתב מראש בשפה פשוטה אך תקינה, ובהתאמה לרמת הלומד, כלומר קצת יותר ממה שהוא יודע כרגע. בהכנת הכתוביות אפשר להפיק תועלת משיתוף פעולה בין מתרגמים, מומחים להוראת שפה ומורים שיתרמו מניסיונם, אך הדבר מחייב כמובן הקצאת משאבים וכרוך בעלויות שאינן נדרשות אם משתמשים בכתוביות קיימות. יש לציין שבין אם משתמשים בכתוביות קיימות ובין אם מכינים אותן במיוחד לצורך ההוראה, נדרש היתר מבעלי הזכויות על הסרט ועל התרגום.

הבחנה שנייה היא בין לימוד מקרי למכוון. בלימוד מקרי, המתרחש בצפייה רגילה בטלוויזיה, אין מעורבות של מורים ואין שליטה על המתרחש. בלימוד מכוון, לעומת זאת, אפשר לחתור להתייעלות. אחת הדרכים ליעיל את הלמידה היא שימוש בחומרי לימוד המחולקים לפני הצפייה וכוללים את מילות המפתח של הסרט, צירופים אידיומטיים והסבר על מבנים דקדוקיים ותחביריים החוזרים בו. כמו-כן מומלץ להיעזר במבחנים ובמשוב לאחר הצפייה. אלה עוזרים הן למורים והן ללומדים עצמם לאתר את החולשות ולהעריך את ההישגים. מוצע גם לפתח ערכות ללמידה עצמית. כמובן, האפשרות למסחור השיטה, הגלומה בהצעה האחרונה, מעוררת ביתר שאת את

השאלה של זכויות יוצרים.

הבחנה שלישית היא בין תרגום בין-לשוני (באנגלית inter-lingual translation) לבין תרגום פנים-לשוני (intra-lingual translation, captioning, או SLS - same language translation). בתרגום בין-לשוני ייתכנו שתי אפשרויות. האפשרות הראשונה היא פסקול בשפה זרה וכתוביות בשפת המקום. זהו סוג התרגום שרוב הצופים מורגלים בו, והשימוש בו נועד לשיפור יכולת ההאזנה וההבנה של שפה זרה ולרכישת מבטא נכון. האפשרות השנייה היא פסקול בשפת המקום וכתוביות בשפה זרה. השימוש בתרגום זה, שאינו נחוץ לצופה אלא אם הוא מעוניין ללמוד שפה זרה, נועד למידת קרוא וכתוב בשפה הזרה. בתרגום בין-לשוני בשני הכיוונים יש להביא בחשבון ששפות שונות אינן משתמשות בהכרח באותו אלף-בית, וגם כשהן משתמשות באותו אלף-בית, לכל אחת סימנים מיוחדים (כמו האפוסטרף בצרפתית, שאין לו מקבילה באנגלית). השימוש בכתוביות מועיל רק לאחר למידת האלף-בית והסימנים המיוחדים לכל שפה.

בתרגום פנים-לשוני, הפסקול והכתוביות הם באותה שפה. הכתוביות עוזרות להבין מה הדמויות אומרות, והדיבור עוזר להבין מה כתוב. בהקשר זה יש להבחין בין תרגום לחירשים וכבדי-שמיעה לבין תרגום לצורכי למידה. שימוש באותו תרגום עצמו לשתי המטרות הוא בעייתי. חירשים צריכים שיתארו להם קולות (כגון 'קול נפץ עז'). לומדי שפה זקוקים לתרגום של המלל בלבד; וכאמור, השפה - לפחות בשלבי הלימוד הראשונים - צריכה להיות פשוטה אך תקנית ומותאמת לרמתם. יעילות השיטה היא אחד הנושאים העיקריים שהמחקר בדק וממשיך לבדוק. המבחנים והמשוב שהוזכרו, שיש בהם תועלת ללומדים ולמורים, משרתים גם את המחקר. הערכת היעילות במחקר מחייבת לנטרל גורמים אחרים, זולת הצפייה בתוכניות מתורגמות בטלוויזיה, שאפשרו את הלמידה; וכשמדובר באנגלית, שנתקלים בה היום על כל צעד ושעל, ולא רק בישראל, אין זה קל. אם מבחינים בידיעת אנגלית אצל ילד שטרם למד אנגלית במסגרת רשמית כלשהי - יש אפשרות שהוא רכש אותה מצפייה בטלוויזיה, אך ייתכן גם שלמד אנגלית מגלישה באינטרנט. לעומת זאת, אם ילד לומד שפה שלא נחשף לה במסגרת רשמית או באינטרנט אלא רק בטלוויזיה, סביר שהצפייה אפשרה את הלמידה.

להבהרה יוצגו בקצרה פרטי שניים מהמחקרים. גרזה (Garza, 1991) בדק את התרומה של כתוביות בשפת הפסקול (intra-lingual translation) לשיפור מיומנויות הבנה אצל שתי קבוצות סטודנטים באוניברסיטה אמריקנית: 40 דוברי אנגלית הלומדים רוסית, ו-70 הלומדים אנגלית כשפה שנייה. לאחר שצפו בחמישה קטעים של 2-4 דקות כל אחד, עם ובלי כתוביות (ברוסית ובאנגלית, בהתאמה), הם ניגשו למבחן רב-ברירה ('אמריקאי') על פריטי לשון מסוגים שונים שנמצאו בקטעים. בכל אחת מהקבוצות ניכר שיפור לאחר שצפו בקטעים עם הכתוביות. בניסוי אחר שערך מרקם (Markham, 1989), התרגום היה בין-לשוני. הוא בחן 76 סטודנטים באוניברסיטה אמריקאית שלמדו אנגלית כשפה שנייה וייצגו רמות שונות של שליטה באנגלית (מתחילים, בינוניים, מתקדמים). לאחר שצפו בקטע בן 2-4 דקות ניגשו כולם למבחן רב-ברירה על פריטי לקסיקון ותחביר שהופיעו בו. בכל אחת מהרמות, ההישגים היו גבוהים יותר לאחר צפייה בקטע כשהוא מלווה בכתוביות.

אפשרויות השימוש בשיטה בישראל

על רקע התפתחות המחקר בנושא, מתבקש דיון בתועלת האפשרית של השיטה במציאות

הישראלית. השאלות המתעוררות הן: האם ניתן לנצל את התרגום הקיים בארץ, בטלוויזיה, כמות שהוא, לצורכי למידת שפה? ואם כן, איזו שפה ניתן ללמוד בשיטה זו, מי עשויים להיות הלומדים, מהן הבעיות ואיך ניתן להתגבר עליהן, אם בכלל?

ישראל נחשבת לארץ צורכת כתוביות, למרות שבסרטים ובתוכניות לילדים משתמשים בדיבוב, ובתרגום לרוסית רווח גם השימוש בקול-על (voice-over), דיבוב שאינו מוחק לגמרי את הדיבור המקורי ואינו כרוך בסינכרוניזציה מלאה. התרגום לכתוביות הוא לשלוש שפות יעד לפחות - עברית, ערבית ורוסית, אם כי לא באותה מידה. (אמהרית וטיגרית ניתן לשמוע רק בתוכנית שבועית, 'דרך העיניים שלנו', בטלוויזיה החינוכית). התרגום לעברית הוא הנפוץ ביותר. תרגום לערבית מופיע בעיקר בשידורי הערוצים הציבוריים, 1 ו-33, ובמידה פחותה, מכוח רגולציה, גם בערוצים אחרים. תרגום לרוסית, המונע כנראה גם על ידי אינטרסים מסחריים, רווח יותר. לפי דיווח בעיתונות, בשנת 2004 היו 94% ממשקי הבית בישראל, ששפתם רוסית, מחוברים לטלוויזיה רב-ערוצית (גילי 2004); לעומת זאת נמצא בסקר, שיזם מרכז מוסאוו לזכויות האזרחים הערבים בישראל, ש-83% ממשקי הבית במגזר הערבי קולטים שידורי טלוויזיה מארצות ערב בצלחות לוויין פרטיות (פולק 2007). התרגום לטלוויזיה משקף מצב זה, וייתכן שהוא אחד הגורמים לו. שפת המקור העיקרית היא אנגלית, אך הטלוויזיה משדרת גם סרטים ותוכניות בשפות אחרות ובהן צרפתית, איטלקית, שפות סקנדינביות ומזרח-אירופיות ועוד. הצלחתן של הטלנובלות הדרום-אמריקאיות מצדיקה אזכור מיוחד של הספרדית. במחצית השנייה של שנות התשעים שודרה בישראל הסדרה הארגנטינאית לילדים, **קטנטנות**. היא זכתה להצלחה עצומה שהתבטאה בין השאר בכך שילדי ישראל שרו שירים בספרדית ורכשו אוצר מילים בסיסי בשפה זו. אמנם בהעדר מחקר קשה להעריך עד כמה הוטמע הידע ואם היה ממשי או למראית-עין בלבד, אך די היה בפופולריות של הספרדית כדי לעודד הופעתם של חוגים ללימוד השפה שביקשו לנצל את התנופה.

על רקע המצב שתואר - מגוון שפות המקור שמהן מתרגמים, מרכזיותן של הכתוביות בין שיטות התרגום, וקיומן של שלוש שפות יעד לפחות שאליהן מתרגמים דרך קבע בשיטה זו - נראה שישראל היא, בפוּטנציאל, מעבדה גדולה להתנסות בלמידת שפה דרך כתוביות. אך אין להתעלם מהבעיות ביישום השיטה, שחלקן ייחודיות לישראל. הבעיה הראשונה היא שלכל אחת משפות היעד העיקריות של התרגום לטלוויזיה בישראל - עברית, ערבית ורוסית - אלף-בית משלה, ואלה שונים מהאלף-בית הלטיני המשמש את רוב השפות הזרות הנשמעות בתוכניות המיובאות. בעיה נוספת אינה מובנית בשפות שצוינו אלא תלוית-תרבות: בעוד שהתרגום לעברית הוא ישיר, התרגום לערבית ולרוסית הוא מתוּן (בנוגע לערבית, הקביעה מתבססת על בדיקה מדגמית ועל מידע שמסרו מתרגמים; בנוגע לרוסית, קיבלתי את המידע מחברת 'יס'). התרגום המתוון, המעיד על שוליותן של שפות אלה בהשוואה לעברית בטלוויזיה הישראלית, מתאפיין בשגיאות רבות ובפערים בין התרגום לדיבור המקורי ולתמונה. להלן דוגמה לכך מהסדרה **משפחת סימפסון**. במקור (פרק 306, עונה 14) שילבו את המילה cubicle במשחק מילים:

"Make your cubicle into a you-bicle"

האמרה הזו אמורה לנחם את הומר סימפסון במשרדו הצר והצפוף. בתרגום לעברית יצרה המתרגמת משחק מילים חדש: 'תהפוך את התא שלך לאתה שלך'. המתרגם לערבית תרגם מילולית מהעברית. הוא חשב שמדובר בתא בביוֹלוגיה (cell) ותרגם בהתאם (חֵ'לֵ'תֵ'ן). לא רק משחק המילים אבד אלא כל הקוהרנטיות של הקטע.

למעשה, לא רק בתרגום המתווך לערבית אלא גם בתרגום הישיר לעברית בטלוויזיה נפוצות שגיאות כתיב והבנה המעידות שהתחום כולו שולי בתרבות. השכר נמוך, המקצוע נטול יוקרה והתוצר נפגע מכך. הבעיות בתחום האיכות מעמידות בסימן שאלה את האפשרות להשתמש בתרגומים הקיימים כמות שהם. עם זאת יש לציין שקיימים מבחינה זו הבדלים גדולים בין הערוצים הציבוריים, שבהם המתרגמים מקבלים הכשרה ויש בקרה על התוצר (לפרטים ראו, Kaufmann 1998), לבין כמה מהחברות והאולפנים המסחריים. אחד הפתרונות לבעיות האיכות הוא להפיק כתוביות שיותאמו במיוחד לצורכי לימוד שפה, אך, כאמור, הדבר מחייב הקצאת משאבים וכוח אדם.

קטע לדוגמה

לאור מה שנכתב לעיל, קטע מתאים להוראת שפה צריך למסור אותו מידע, פחות או יותר, בשלושת הערוצים: הפסקול, הכתוביות והתמונה. אוצר המילים צריך להיות בסיסי, בייחוד אם הלומדים מצויים בראשית דרכם. מבנים דקדוקיים ותחביריים מורכבים לא רק יקשו על הלומדים; סביר שהם יעברו פישוט כבר בתרגום לכתוביות, כך שייוצר חוסר התאמה עם הפסקול. יש יתרון לעודפות, כלומר למילים ולצירופי מילים החוזרים יותר מפעם אחת. תרגום שגוי מבחינת הבנת המקור או מבחינת הלשון אינו מתאים, אם כי יש מקום לשקול את האפשרות לא לפסול קטעים שיש בהם טעויות אלא, להפך, להעמיד את הטעויות עצמן לדיון ולהעלות את השאלה מה הטעה את המתרגם (פוליסימיות? דמיון בין מילים במקור?). להדגמה נבחר קטע, העונה על התנאים שצוינו, מן התוכנית Animal Rescue with Alex Paen, המשודרת על ידי 'יס' ו'הוט' בערוץ Zone Reality

לחצו כאן כדי לצפות בסרט ביוטיוב.

כפי שאפשר לראות, כמה ממילות המפתח חוזרות בקטע יותר מפעם אחת:

Ducklings ברווזונים (4)

Duck ברווז (3)

Drain תעלת-ניקוז (2)

Rescue חילוץ (2)

Rescuers מחלצים (2)

Emergency מקרה-חירום (1)

Volunteers מתנדבים (1)

Traffic תנועה (1)

Passerby עובר-אורח (1)

את הרשימה לעיל אפשר להפוך בקלות לשקף או לתמסיר המחולק לפני הצפייה. הקטע מאפשר ללמד גם צירופים כמו in tow. יתרון נוסף שלו הוא הפשטות התחבירית והדקדוקית, ובפרט השימוש הרב ב-present simple. לכן נראה שקטע זה מתאים לצורך למידת שפה (אנגלית לדוברי עברית, במקרה זה). עם זאת, אין לפסול על הסף גם קטעים שונים לגמרי באופיים, כגון ראיונות ותוכניות שיח, שבהם מדברים לפעמים על אירועים שהתרחשו מחוץ לאולפן ועל דמויות שאינן נוכחות בו, אך הבעות הפנים האקספרסיביות של הדוברים ממחישות בדרכן את הנאמר.

סיכום: למידת שפה וסוגיית הרב-לשוניות

למרות הקשיים והבעיות, שלל האפשרויות מפתה. המצב כיום מאפשר לחברי כמה מהקבוצות המרכזיות המרכיבות את החברה הישראלית להפיק תועלת מהכתוביות: ללמוד את שפת הרוב, עברית (בעיקר כשמדובר בעולים חדשים), ללמוד שפה זרה (כגון אנגלית) כשה'פלטפורמה' היא שפת האם, ולהנחיל את שפתם לאחרים. מכאן קצרה הדרך לסוגיית הרב-לשוניות בישראל ולהשלכותיה הלאומיות, החברתיות והפוליטיות. בהקשר זה עולות כמה שאלות: האם יש שפות שיש לתמוך בהן, גם באמצעות מתן אפשרות נוחה ללמוד אותן? האם אפשר בכלל להשוות מבחינה זו בין הרוסית, שפה מיובאת של מיעוט שבחר לחיות כאן, לבין הערבית, שפת מיעוט ילידי (כהגדרתו אצל Kymlicka 1995), שמצא עצמו בעל כורחו במדינה של לאום אחר? האם העברית מאוימת כיום על ידי האנגלית, או שאין מקום לחשש (כפי שגורסים Spolsky and Shohamy בספרם מ-1999), ובהתאמה: האם תגבור הלמידה חיוני יותר באחת מהן, או בשתייהן? כל אלה כבר נושאים המצדיקים דיון נפרד במסגרת אחרת.

מקורות

- גילי, ל. (2004) אימפריית הטלוויזיה ברוסית. הארץ, 26.9.
- פולק, י. (2007) 83% מבתי האב במגזר הערבי מחוברים ללוויינים מהעולם הערבי ואינם קולטים את הערוצים הישראליים. *The Marker*, 21.11.
- Baltova, I (1994) The impact of video on the comprehension skills of core French students. *The Canadian Modern Language Review*, 50 507-532.
- Caimi, A. (2006) Audiovisual translation and language learning: The promotion of intralingual subtitles. *JosTtrans* 6, 85-98.
- Danan, M. (2004) 'Captioning and subtitling: Undervalued language learning strategies. *Meta*, 49(1), 67-77.
- Gambier, Y. (2007) 'Sous-titrage et apprentissage des langues. *Linguistica Antverpiensia*, 6 (new series), 97-113.
- Garza, Thomas J. (1991) Evaluating the use of captioned video materials in advanced foreign language learning. *Foreign Language Annals* 24(3), 239-258.
- Kaufmann, F. (1998). Aspects de la traduction audiovisuelle en Israël. *Meta*, 43(1), 130-141.
- Kymlicka, W. (1995) *Multicultural Citizenship*. Oxford: Clarendon Press.
- Markham, P. (1989) The effects of captioned television videotapes on the listening comprehension of beginning, intermediate, and advanced ESL students. *Educational Technology*, 29,10, 38-41.
- Spolsky, B. and E Shohamy E. (1999) *The Languages of Israel: Policy, Ideology and Practice*. Clevedon: Multilingual Matters.
- Van de Poel, M. and d'Ydewalle G. (2001). Incidental foreign-language acquisition by children watching subtitled television programs'. In Y. Gambier and H. Gottlieb (eds), *(Multi)Media Translation* (pp. 259-273). Amsterdam and Philadelphia: John Benjamins.
- Weissbrod, R. (2007) Translation for Israeli television: The reflection of a hybrid identity. *Linguistica Antverpiensia* 6 (new series), 23-33.
- Williams, H. and Thorne, D. (2000) 'The value of teletext subtitling as a medium for language learning'. *System* 28(2), 217-228.